Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 42, Ekim 2019, s. 264-280

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.37875>

Dr. Öğrt. Üyesi Ahmet Faruk GÜLER

İnönü Ün. Fen-Edb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğretim Üyesi

ahmet.guler@inonu.edu.tr

Gülden ALTUNTAŞ

Malatya Anadolu İmam Hatip Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Proje Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

gulden_altuntas@hotmail.com

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE KIRMIZI RENGİN KULLANIMI

ÖZET

Renkler, hayatımızın her anında var olan ve sembolik anlamları da içerisinde barındıran unsurlardır. Cemal Süreya’nın şiirlerinde renklerin kullanımı çağrışım değerleriyle birlikte zengin bir içerik barındırmaktadır. Kırmızı, şairin şiirlerinde yoğun şekilde kullanımı olan bir renktir. Kırmızı, sadece bir renk olarak şiirlerde yer almamaktadır. Aynı zamanda cinselliğin, aşkın, heyecanın ve tutkunun rengi olarak birçok anlama karşılık gelecek şekilde bir kullanım değerine sahiptir. Sanatçının şiirlerinde kırmızı rengin anlam dünyasını, çağrışım değerlerini şiirlerinden hareketle açıklamak Cemal Süreya’ya farklı bir pencereden bakma imkânı sunacaktır. Kırmızı rengin doğrudan kullanımı ve kırmızıyı çağrıştıran sözcüklerin şiirin iç yapısı içerisinde değerlendirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Cemal Süreya, renk, kırmızı, tutku, şiir, aşk

THE USE OF RED COLOR IN POETRY OF CEMAL SÜREYA

SUMMARY

Colors are the elements that exist in every moment of our lives and contain symbolic meanings. The use of colors in Cemal Süreya's poems has a rich content with the values of connotation. Red is a color which is used extensively in the poet's poems. Red is not only included in poems as a color. It also has a value of use, which corresponds to many meanings as the color of sexuality, love, excitement and passion. To explain the values of The use of colors in Cemal Süreya's poems has a rich content with the values of connotation and the meaning of red color in the poems of the artist offer the possibility from a different window to Cemal Süreya. The main purpose of this study is to evaluate the direct use of red color and the words of red in the inner structure of the poem.

Key Words: Cemal Süreya, color, red, passion, poetry, love

Giriş

Hayatımızın bir parçası olan renk kavramı aslında güneş ışınlarının yeryüzünde iletilmesiyle alakalı bir durumdur. “Renk, nesnelerden yansarak gelen görünür ışınların (ışık) görsel algıda oluşturduğu duygudur” (Sözen, 2003: 18). Varlıkları ve nesneleri anlamlandırmada en önemli yardımcı, renktir. Evrendeki her varlığın bir rengi vardır ve varlıkları, renkleri sayesinde algılar ve ayırt ederiz.

Yaşam için bu kadar önemli olan renk kavramına insanoğlu farklı anlamlar yüklemiş, çeşitli sahalarda renk kavramından faydalanmıştır. Bu anlamlandırma ve faydalanma kişiliğe ve kültüre göre değişmektedir. Tarih öncesinden günümüze kadar toplumlar renkleri duyguların ifadesinde bir araç olarak görmüşlerdir. Aslında bir renge yüklenen anlam o toplumun ya da kişinin o renkle ilgili yaşantısı ile ilintilidir. Batı kültüründe beyaz renk olumlu anlamlar içerirken, Uzak Asya'da özellikle Çin'de matematin sembolü olarak kullanılmaktadır. Bu da gösteriyor ki renk olgusu kültürün geçmişteki yaşantısı, geleneği, estetik zevki görsel algılayışıyla ilgilidir.

Renkler sadece anlamlandırma ve tercih meselesinden ibaret değildir. Renk toplumsal hayatın birçok alanında da kullanılır. Sağlık alanında renkler, hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır. “Çin’de kızamık, çiçek ya da kızıl hastalıklarında, hastalığın ağırlığını ve süresini azaltmak için duvarlar kırmızı kağıtlarla kaplanır veya hasta kırmızı örtülerle sarılırdı” (Martel, 2000: 80). Bunun gibi renklerin iyileştirici etkisinden faydalanılmıştır. Renklerin insanın biyolojik ve psikolojik yapısı üzerinde önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir.

Renklerin yorumlanması dönemlere ve devirlere göre de farklılık arz etmektedir. Antik çağda takılan takıların renkleri önemlidir. “Kırmızı, enerji ve cesaret vermesi, takanı yangın ve yıldırımdan koruması için kullanılırdı. Mavi ve mor inanç ve erdemle bağlantılıydı.” (Tappe, 2014: 51). Antik çağdaki bu anlayış günümüz sosyal hayatında da benzer şekilde devam etmektedir.

Renklerin kullanıldığı bir başka sosyal alan dindir. Renkler dinî ritüellerin gerçekleştirilmesinde de önemlidir. “Müslümanlar ritüellerinde yeşil, Hristiyanlar mavi ve yeşil severler.” (Tappe, 2014: 51). Müslümanların giyinişinden rüyalarına kadar hayatlarındaki birçok

unsurda yeşil renk olumlu anlama gelir. Yeşil, cennet rengidir. “Kur'an- ı Kerim'de cennet tasvirine ait ayetler daha çok Râhman, Vâkıa, İnsan ve Gâşiye surelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tasvirlerde cennette ön plana çıkan rengin “yeşil” olması dikkat çekicidir.” (Şahinler, 2010: 72). Yeşil renk inanç ile bütünleştirilmiştir. Bu renkte manevi bir huzur olduğu düşünülür.

Verdiğimiz örneklerden anlaşıldığı üzere renkler kültür, din, sağlık gibi hayatın önemli alanlarında önemli etkilere sahiptir. Bunun yanı sıra; Bigalya göre renk, bir fikri sembolize etmede, şahsi heyecan ve duyguları tefsir etmede de yardımcıdır. (1999: 231) Bir renk ile bir cismi, varlığı açıklayamayabiliriz. Fakat bir düşünceyi ya da duyguyu anlatabiliriz. Rengin bu özelliği onu çeşitli sanat dallarında da kullanmaya elverişli hale getirir. Renk sadece resim sanatında kullanılan bir öğe değildir. Duyguları ifade etme özelliği nedeniyle şiir sanatında da kullanılabilir. Tüm bu özellikleri nedeniyle evrenin yaratılışından bugüne çeşitli şekillerde anlamlandıran renkler şairlerin şiirlerinde vazgeçilmez unsurlardan olmuştur. Cemal Süreya da birçok şair gibi, renklerin sunduğu imkânlardan faydalanmıştır. Cemal Süreya; aşkın, heyecanın, tutkunun rengi kırmızıyı, dinginliğin ve derinliğin rengi; maviyi, saflığın ve temizliğin rengi; beyazı, gecenin rengi siyahı, toprağın rengi kahverengiyi, moru, griyi, pembeyi, yeşili, eflatunu, sarıyı, turuncuyu şiirlerinde kullanmıştır.

“Cemal Süreya, Türk şiirinin gelişim seyri içerisinde, özellikle II. Yeni Hareketiyle ön plana çıkmış bir şairdir. Şiirlerindeki imaj dünyasının zenginliği ve özgünlüğü onu devri içindeki diğer şairlerden farklı kılmıştır.” (Güler, 2008: 110) Gerek II. Yeni Hareketi içerisinde gerekse sonraki dönemlerde birçok sanatçıyı etkileyen şiir dünyasıyla Cemal Süreya'nın şiirlerinde kırmızı rengin kullanımındaki çeşitlilik ve yoğunluk dikkat çekicidir. Sanatçının kırmızıya yüklediği anlam katmanlarını belirlemek ve çözümlemek, renk-şiir ekseninde oldukça önemli ipuçları verecektir.

Cemal Süreya Şiirinde Kırmızı Rengin Kullanımı

Kırmızı, doğada en fazla bulunan renklerden ve sıcak bir renktir ve aynı zamanda ana renktir. Ateşe yakın renkler, sıcak renkler olarak adlandırılmaktadır. Evrenin oluşumundan bugüne kırmızı renk önemli anlamlar kazanmıştır. Bazen aşkın, bazen bağımsızlığın rengi olmuştur. Örneğin “Hint kültüründe dünyanın yaratıcısı olan Brahma, kırmızı renk ile temsil edilmektedir. Yunanlılarda kırmızı diriltici aşkı simgeler. Hristiyan sanatında kırmızı ruhların arınması ve yeniden dirilmesi etkisiyle yükümlü ateş biçimindeki kutsal ruhu simgeler. Kutsal cuma papazı tarafından giyilen kırmızı renkteki giysiler İsa'nın insana duyduğu sevgiyi anlatır” (Türkoğlu, 2015: 50). Kırmızı, dikkat çeken bir renk olduğu için insanlık tarihinde çeşitli amaçlarla insanlar arasında sürekli kullanılmıştır.

Kırmızı canlılığın güzelliğin, zenginliğin, özgürlüğün, aynı zamanda aşkın, şehvetin, kalbin, duygunun rengidir. Kırmızı tüm duygularımızı harekete geçirmesinden ötürü dinamikliği, çevikliği, hareketi temsil eder. Kırmızı giyen insanlar daima aktif olacaktır. “Eğer kırmızı ailesinden bir rengi seviyorsanız aktivite ihtiyacında olduğunuzu bilmelisiniz” (Tappe, 2015: 64). Bu da gösteriyor ki giydiğimiz renkler fizyolojimiz üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kırmızı tüm bu olumlu anlamlarının yanın da olumsuz anlamlarda içermektedir. “Olumsuz anlamları ile kırmızı; kanın, savaşın, saldırganlığın, ateşin ve şiddetin rengidir” (Türkoğlu, 2015: 48). Kırmızı, tehlikenin rengidir. Tehlike arz eden durumlarda özellikle kırmızının kullanıldığını görüyoruz.

Edebiyata baktığımızda ise kırmızının aşkın ve romantizmin rengi olduğunu görüyoruz.

Türk Edebiyatında birçok şair kırmızı rengini kullanmıştır. Divan edebiyatından halk edebiyatına varıncaya dek sevilen bir renk olmuştur. Cumhuriyet döneminde özellikle Ahmet Haşim'in bu renge ilgi gösterdiği bilinmektedir.

Türk edebiyatında kırmızı rengi en çok kullanan isimlerden biri de Cemal Süreya'dır. Şair, şiirindeki diğer mefhumlar gibi kırmızı rengi de kullanırken kültürel birikiminden faydalanmış, kırmızı rengi imgeleştirerek, soyutlaştırarak ifade etmiştir. Kırmızı, şairin çalkantılı hayatının rengidir, onun şiirinin cesur tarafıdır. Bu nedenle kırmızıyı incelemek Cemal Süreya'nın şiirini daha iyi anlamamıza vesile olacaktır.

Çalışmamızda sanatçının şiirlerinde kırmızı rengin kullanımı alt başlıklar halinde incelenecektir. Şairin kırmızıyı doğrudan kullandığı dizelerin yanında kırmızı rengi çağrıştıran dizeleri de bu çalışmada yer alacaktır.

a. Cemal Süreya'nın kırmızı rengi doğrudan kullandığı dizeler

Şair şiirlerinde en çok mavi ve beyaz rengini kullanmıştır. Kırmızı rakamsal olarak üçüncü sırada gelse de şairin duygusunu en iyi ifade edebildiği renk kırmızıdır.¹ Süreya'nın kırmızı rengi, cinselliği çağrıştıran dizelerde erotizmin başat unsuru olarak kullandığı görülür.

Kırmızı bir kuştur soluğum

Kumral göklerinde saçlarının

Kırmızı bir at oluyor soluğum

Yüzümün yansımasından anlıyorum

(Süreya, 2015: 11)

Bu dizelerde önce bir kuş sonra bir at, kırmızı renkle niteleniyor. Kuş ve at özgürlüğü, hareketi simgeleyen unsurlardır. At ve kuş, soluğun yani nefesin hızını göstermesi bakımından önemlidir. Şair şiirlerinde at imgesini, daha çok cinsel mesajlar vermek için kullanmıştır. Bu dizelerde yapılan benzetme anlamın cinsel içeriğini kuvvetlendirmek için yapılmıştır. Şair "Erotik anın aleviyle tutuşan soluğu "kırmızı bir kuşa" benzeterek geleneksel "kuş" ve "soluk" imajını, "kırmızı" sıfatıyla alışılmamış biçimde bir araya getirip özgün imaj yapabilmek başarısını göstermiştir. Aslında bu imajın derinliğinde de "ateş" imajının varlığı yatmaktadır." (Özcan, 2003: 123) Bu ateş, arzusunun ateşidir ve solukla bütünleşerek somutlaşır.

Şiirde kırmızı renk, cinsel duyguları ifade etmek için kullanılmıştır. "Kırmızı aşkın, duygunun, tutkunun rengidir" (Türkoğlu, 2015: 48). Şair de kırmızıyı daha çok bu anlamıyla kullanmıştır. "II. Yeni şiirinin erotizm bağlamında en öz ifadesini Cemal Süreya, San şiiriyle vermiştir. Kadını uzaktan sevilen, reel dünyada sislerin ardında görünmekten çekip çıkarmış ve tüm bedeniyle şiirine konuk etmiştir." (Güler, 2004: 27) Kendisi de şiirini tanımlarken şu şekilde ifade eder: "Erotik bir şiirdir benimki...sanırım en belirgin özelliği budur." (Süreya, 1997: 27) Sözcüklerle erotik ifadeler oluşturan şair, kırmızı rengi kullanarak bu imajı canlandırmış ve bu duygusunu görünür kılmıştır. Onun şiirinde kadının, aşkın, erotizmin rengi kırmızıdır.

¹ Detaylı bilgi için Gülden Altuntaş, Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Renklerin Kullanımı, İnönü Ünv. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2008

Süreya'nın şiirinde aşk, ulaşılabilen aşktır. Bu yüzden tensel zevklere yer verir. Şaire göre ulaşılamayan aşklar mazide kalmıştır. Ulaşılamayan aşklar Doğu medeniyetlerinde yer alır ve bunun adı karasevdedir. Şair, şiirlerinde sevgilisine kavuşur hatta yatak odasına kadar gider. Şiirlerinde sevgiliye kavuşamamanın acısını değil, sevgiliyle birlikte olmanın lezzetini anlatır.

Şairin hayal dünyasında her eylemin bir rengi vardır aşktan ve savaştan bahsederken kırmızıyı kullanması dikkat çekicidir.

Sen belki de bir resimsin ne haber
Kırmızı bir Beykoz'un yanında duruyorsun
Yapan bir de ağaç yapmış yanına
Dallarına konsun diye kelimeleri

(Süreya, 2015: 19)

Beykoz, İstanbul'un hareketli semtlerinden biridir. Boğaz gören bu semtin kırmızı olması da semtin sıcak, hareketli, aktif bulunmasındadır. Ayrıca Beykoz'un kırmızı renkle nitelendirilmesi şairin semte aşk anlamı yükleme isteğine bağlıdır. Şair, sevgilisini Beykoz'da ve yanında ağaçla, bir resimde hayal etmektedir. Bu ağacın dallarına da kelimeler konmaktadır. Şiirde kelimeler kuşa benzetilir. Ayrıca bu şiirde şairin kelime düzeyindeki şiir anlayışını da görürüz. Şiirde özellikle kelime vurgusu yapılmasının sebebi budur. "Kırmızı Beykoz" imgesi bir tablo tasviri ile birleştirilerek yaşamda bir karşılık bulur. Sevgilinin yanında bulunan ağaç da kırmızı renk de yaşama bağlılık ifade eder. Şair, eşi Zuhal Tekkanat'a yazdığı mektuplarda Beykoz semtine olan sevgisinden bahseder "Ne güzel yer şu Beykoz. Her tarafı yemyeşil." (Süreya, 2016: 43) Şair bu mektuplarda bu semtte yaşamak istediğini de dile getirir. Bu şiirde şairin sevdiği Beykoz ilçesi kırmızıdır. Beykoz, aşk ve şiir, şairin hayallerinin özetidir.

Elmada elma ha allahlık
Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı
...
Bir duvarın üstünde
Bir yandan elma yiyorsun kırmızı

(Süreya, 2015: 29)

Kırmızı yakıcı bir renktir, yakar ve yok eder. "İnsanın olmadık yerlerini anımsatır, cinselliği körükler" (Türkoğlu, 2015: 136). Elma meyvesi ile cennetten kovulma arasında bir bağ kurarak cinselliğin yasak fakat bir o kadar tahrik edici boyutuna yer verir. Ayrıca "Hareketli bir renk olan kırmızı renginde kışkırtıcılığından yararlanan anlatıcı, ikinci kişiyi bilinçaltı öğeleriyle betimleyerek, kadının çıplaklığını farklı mekânlara taşır" (Özmeral, 2007: 168). Süreya cinsel imalarda bulunurken anlattığı durumu adeta resmetmiştir. Şiirlerin anlatım gücü şairin tasvirlerinin canlılığından ileri gelir. Bu şiirde de kırmızı, tıpkı "San" şiirinde de olduğu gibi kışkırtıcılık ve erotizm vasfı ile kullanılmıştır. Şairin aşk anlayışında tensel zevk önemlidir. Hedonizm yani hazcılık, erotizmi kullandığı dizelerde varlığını mutlaka gösterir. Şiirde elma imgesi de oldukça önemlidir. Elma imi Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennetten kovulmasına sebep olan yasak meyveyi çağırıştır. Kırmızı ile nitelenmesi elmanın cazibesini artır. Şairin anlattığı birleşme kırmızı renginden ötürü yasak ve tehlikeli bir birleşmedir. Adem'i cennetten

kovduran elma, şairi de cezbetmiştir.

Cemal Süreya Türk şiirine sadece kelime-anlam anlayışını değiştirerek ya da cümle yapısını kırarak katkıda bulunmamış aynı zamanda aşk anlayışını da değiştirmiştir. Şairin aşktan anladığı, muhabbetin yanında cinsel birleşmedir. Sıradan kadınlar, hayat kadınları, yasak aşklar şiirine konu olmuştur. Bu tarz şiirlerinde cinsel birleşmeyi sıradanlaştırdığı görülür.

Ben kibriti çaktığım zaman

Her şey kırmızıydı yüzün olarak

(Süreya, 2015: 60)

Şair, yukarıdaki dizelerde kibrit çakmayı ve ateşin yansımalarının verdiği kızılığı tasvir eder. Şiirin devamında her yüzün bir memleket, her sigaranın bir kelime olduğunu söyler. Kibrit çakmak, ateşe kıvılcım vermek için yapılmış bir hamledir. Buradaki imâ yine cinsel arzulara, erotizme kapı aralamaktadır. O, erotizmi “Soylu anlamıyla dünyayı değiştirme çabası olarak değerlendirir” (Perinçek F., N. Duruel 1995: 380) Hatta müstehcen bir edebiyatın var olabileceğini söyler.

İki alev gibi yürüdük sokakta

Ben mavi-kırmızı o kırmızı-mavi

(Süreya, 2015: 125)

Şiirde şair sevgilisini ve kendisini, kırmızı ve mavi renklerinin birleşmesinden oluşan aleve benzetir. Aleve benzetmesi aşkın şiddetini ve hararetini imgeler. Aşk bir alevdir yakar, kavurur. Mavi, huzuru ve dinginliği temsil eden bir renktir. Şair, ‘ben mavi-kırmızı’ derken önce dingin, durgun, huzurlu olduğunu, sonra hareketli, heyecanlı, şevkli olduğunu ifade eder. Sevgili ise önce kırmızı yani hareketli, sonra mavi yani durgundur. Bu dizeleri aşktaki iki kişinin uyumu olarak değerlendirebileceğimiz gibi şairin çokça başvurduğu erotizm çerçevesinde de değerlendirebiliriz. Şairin cinsel birleşmedeki kadın erkek yaklaşımını renklerle simgesel anlatması söz konusudur. Alevin renklerinin kullanılması, büyük isteğin ve arzusun göstergesidir. Alev aradaki arzu ateşini göstermesi itibarıyla kullanılır. Şiirde şairin kibrit çakması ilişkinin fitilini ateşlemesi iken, sevgilinin yüzünün kıpkırmızı olması hazzın boyutunu anlatmak için kullanılmıştır. Bu dizeler şairin cinsel isteği dile getirdiği dizelerdendir. Süreya bazı şiirlerinde kadın, aşk, şiir ve kırmızı rengi bir arada kullanmıştır.

Sabahları acıktığı için haklı

Gününü kazanıp kurtardı diye güzel

Birçok çiçek adları gibi güzel

En tanınmış kırmızılarla açan

Bütün kara parçalarında

Afrika dahil

(Süreya, 2015: 38)

Bu kez sevgiliye duyulan ihtirası sanatçı, evrensel bir şekilde dile getirir. Şehvet duygusu dünyanın her yerinde aynıdır, yani evrenseldir. Sevgiliyi arzulayan şair, şiir boyunca

sevgilinin haz duyduğu güzelliklerden bahseder. Çünkü “Kırmızı şehvetin, arzunun, rengidir. Kırmızı ve turuncu, yaşamı ve aşkı dolu dolu yaşamak isteyenlerin rengidir” (Sözen, 2003: 65). Şairin aşkı kırmızıdır çünkü içinde tutku barındırır. Aşkta ki cinsel arzuyu şiire kazandıran şair kırmızı çiçeğin romantik anlamını göz ardı etmemiştir.

Şairin yaşantısına ve şiirlerine baktığımızda kırmızı rengi sırf renk kullanmak için kullanmadığını mizacının da bu renge uygun olduğunu görüyoruz. Şair kırmızı rengi hislerine tercüman olarak gördüğü için kullanır. “Duygusal rengi kırmızı olanlar rastladığı herkese ve her şeye âşık olabilir” (Tappe, 2014: 108). Cemal Süreya'nın hayatına baktığımızda aynı şeyi görüyoruz. Öyle ki çevresinde düğmesini dikebilen her kadınla evlendi söylentisi bile çıkar. Bu nedenle onu “Şiirini yaşayan şair” olarak nitelendirmek mümkündür.

Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden

Kırmızılar bitişiyor hiçbir şey kesin değil

(Süreya, 2015: 75)

Şair kırmızılar bitişiyor derken tereddütte kalıyor, hiçbir şeyi net algılamıyor. “İkinci yeni şiirin getirdiği en önemli yenilik, önceki şiirin algılama biçimini yıkmak; bir anlamda dili yalnızca duygusal evrenin yansıtıcı olma işleminden kurtarmaktır” (Karaca, 2005: 205). Şairin, İstanbul ve iklim tasviri ile yola çıktığını, daha sonra alışılmamış bağdaştırmalar ile bezeli bir anlatım kullandığını görürüz. ‘Kırmızıların bitişmesi’ ifadesi kırmızının heyecan ve aktivite anlamını göz önünde bulundurduğumuzda karışık, hareketli bir ortamın varlığına vurgudur. Kentin dışarıdan görünüşü anlatılırken, içinde bulunduğu karmaşaya yer verir. Kanın gürültüsü, kırmızıların bitişmesi kaos ortamına işarettir. Kırmızının olumsuz anlamlarından biri de savaşı ifade etmesidir. “İroni Cemal Süreya şiiri için yeni tarihselcilik, ideolojik karşıtlık, yerel karşısında evrensel savunma gibi çetrefilli konuların dengelenmesini sağlayan bir unsurdur. Dengelenmesi zor durumlarda humora veya saldırganlığa dönüşen şiirsel yapının çığ bir hâl almasını engelleyecek strateji yine ironide gizlidir.” (Hüküm, 2017: 99) Şair, darbe Türkiye’sini yaşamış, kardeşin kardeşe düşman edilmesini eleştirmiştir. “Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü” şairin içinde yaşadığı şehrin olumsuz görüntüsünü dile getirmeye çalıştığı şiiridir. Şiirdeki kırmızı renk ise savaşı, hareketi, heyecanı ve kaosu simgelemek için kullanılmıştır.

Sımsıcak bir şafak gibi dağlara,

Süt beyaz Ayvaz Kankırmızı Köroğlu,

(Süreya, 2015: 95)

Ve gülün tek bir solukta

Köy köy dolanıp kahverengide

Kent kent kırmızıda toplandığı Gülşehri;

Kim bu Gülşehri Öksüz Emrah kim?

(Süreya, 2015: 97)

‘Süt beyaz Ayvaz, Kankırmızı Köroğlu’ dizelerinde Köroğlu'nun atının beyaz, kendisinin kan kırmızı olması oldukça anlamlıdır. Kırmızı başkaldırının rengidir. “Aynı zamanda kırmızı sıcak ve çekicidir, bu nedenlerle de iyiler kırmızı giyer.” (Sözen, 2003: 74) Köroğlu, Bolu Beyine başkaldırmış ama halkın gönlünde taht kurmuş bir kahramandır.

Kankırmızı olmasının sebebi hem haksızlığa başkaldıran bir yiğit hem de iyi yürekli bir kahraman olmasındandır.

Kent kent kırmızıda toplanmak tabiri ile gül çiçeğinin rengine dikkat çekilirken gülün kırmızıda toplanması ifadesi ile çiçeğin cazibesi anlatılmış ve şiire hareket kazandırılmıştır. Gül, kırmızı rengiyle bilinen bir çiçektir. Burada ayrıca kırmızı vurgusunun yapılması dikkat çekicidir. Cemal Süreya dil ile adeta oynayan bir şairdir. Ona göre: “Şiir dil işidir. Dilde yangınlar yaratma sanatıdır” (Karaca, 2005: 201)

Kan var bütün kelimelerin altında

İşte o kandır senin gülüşün

Sızmıştır hayatım derinlerine

Siyahtır orda kırmızıdır

(Süreya, 2015: 99)

Şiirde sevgilinin gülüşü kana benzetilmektedir ve bu kan şairin hayatının derinlerine sızar, orada siyahtır, kırmızıdır. Sevgilinin gülüşü kandır; can verir, siyahtır; âşığı karamsarlığa sürükler, kırmızıdır; heyecanlandırır. Şair kırmızıyı heyecan ve duygu vermesi itibarıyla bu dizelerde de kullanır. İkinci yeni şairlerinin çoğu, şiirlerinde çeşitli çağrışımlar uyandırmak için alışılmamış ifadeler, imgeler üretirler. Cemal Süreya da sanat hayatı boyunca bu yolu takip eder. “Kırmızı psikik yön itibarıyla anatomiye; kan akışı, üreme ve cinsiyet organlarını temsil eder” (Tappe, 2014: 44). Şiirde, kan var cümlesinin sürekli tekrarı ahenk sağlamasının yanında, şiirde kırmızının yoğun olarak algılanmasına da sebebiyet vermiştir. Kan savaş anlamında kullanılabileceği gibi, canlılık anlamında da kullanılabilir. Dizelerde kan, sızma eylemiyle hareket halindedir. Bu nedenle karamsar bir tablo gibi gözüke de şaire hayat verir.

Ceyhun Atuf’a hitaben yazdığı şiirde Süreya, Ceyhun Atuf Kansu’nun kendisinde bıraktığı intibadan bahsetmiştir.

Kırmızı

Kızamık ve Gelincik

(Süreya, 2015: 185)

Süreya, Ceyhun Atuf Kansu’nun kendisinde bıraktığı intibadan bahsederken şairi kırmızı olarak nitelemekte, daha sonra kırmızının kendisinde bıraktığı intiba olan kızamık ve gelincik sözcüklerini kullanmaktadır. Kızamık, vücutta kırmızı lekeler bırakan bir hastalık, gelincik ise kırmızı bir tarla çiçeğidir. Burada Ceyhun Atuf Kansu’nun “Öğle Yemeği” ve “Kızamık Ağdı” şiirine atıf vardır. Cemal Süreya’nın kaybettiği arkadaşlarına şiir yazma gibi vefalı bir davranışı vardır. Ayrıca kırmızı rengi sevdiği şeylerle kullanan şair bu dizelerle Ceyhun Atuf’a muhabbetlerini de iletir.

Karacaoğlan der ki göçüm söküldü

Kilim parça parça acılar al al açar

(Süreya, 2015: 207)

Bu dizeler Karacaoğlan’ın folklorik söylemini hatırlatan dizelerdir. Ayrıca kırmızı yerine al kullanması da bu rengin halk arasındaki karşılığı olması itibarıyla önemlidir. Kilimin

parça parça olması, acıların al al açması, acının derinliğini ve kişide bıraktığı izlenimi anımsatması nedeniyle önemli bir benzetmedir.

Şairin “Folklor Şiire Düşman” başlıklı yazısında daha çok klişe ifadelerin kullanılmasına karşı durduğunu görüyoruz. Şiirlerinde Karacaoğlan’dan Yunus Emre’ye birçok şaire yer vermiş, onların şiirlerini hatırlatmıştır. Bu da bize şairin gelenekten beslendiğini, geleneği iyi bildiğini gösterirken yeni söylemler arayışında olduğu yargısına ulaştırır. Karacaoğlan şiiri de bunun en güzel örneklerindendir. Kırmızı rengini, “al” biçimde kullanması, Anadolu’nun önemli değerlerinden olan kilime yer vermesi, şiire Karacaoğlan tarzı bir söyleyişin hâkim olması şairin bu kültürün izlerini taşıdığını gösterir. Kırmızının eşanlamlısı olan al kelimesinin kullanması yaranın tazeliğini koruduğu anlamına gelmektedir.

Çözerdiniz verdiniz bilişmenin al köpüklü dilini

Dinle balgam söylüyor safra söylüyor

- Çözerdiniz bilişmenin al köpüklü dilini

(Süreya, 2015: 129)

“Bilişmenin al köpüklü dili” ifadesi şairin kullandığı alışılmamış bağdaştırmalardandır. Süreya, hareketli ve canlı bir unsur olan dili al gibi canlı bir renkle nitelenmiş dilin heyecan verici yanına dikkat çekmiştir. Bu dil kırmızı olması itibarıyla de canlıdır.

Şair şiirlerini yazarken gelenekten de etkilenir ve kırmızıyı bu geleneksel anlatının ifadesi için de kullanır. “Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm” şiiri söyleyiş tarzıyla şairin, gelenekten etkilendiğini gösteren şiirlerindendir.

Kızılırmak parça parça olasın

Bir parça ekmek siyah, on kuruşluk kına kırmızı

(Süreya, 2015: 33)

Cemal Süreya şiirde Anadolu kadınının portresini çizmiş onların fedakâr, cefakâr yanlarının yanı sıra ezilmişliklerini de dile getirmiştir. Burada kırmızı kına bu kadınların on kuruşluk süslerini imgelemesi bakımından önemlidir. Kına kelimesi Anadolu’yu hatırlatmak için kullanılmıştır. Ayrıca farklı nehirler söz konusu iken Kızılırmak’ın seçilmesi renksel çağrışımlara dikkat eden sanatçının bilinçli bir tercihi olarak da değerlendirilebilir.

Kırmızının imgesel birçok anlamı vardır. “Kırmızının anlatım ve deyimlerden ortaya çıkan betimsel anlamları arasında kızıl derili ırkından olan bir insanı, siyasetle kızıl bayrağı ve dolayısıyla komünizmi ve sol görüşü, ateşin sıcaklığını ve bir olay karşısında duyulan heyecanı dile getiren yan anlamlar sayılabilir.” (Türkoğlu, 2015: 48) Bu dizede de kırmızının yan anlamlarından birini görüyoruz. Kırmızı kına Anadolu’da gelin olan kıza, askere giden gence, sünnet olan çocuğa sürülen anlamlı bir süs aracıdır. Bu dizelerde kına kadına vurgudur. Şair ezilen anadolu kadını profiliyle, anadolu kadınının fedakârlığından bahsetmesiyle, kadının kırmızı kınasına atıfta bulunmasıyla kırmızı rengi acı ve çilenin rengi olarak ifade etmektedir.

Şair çocukluğundan beri halk şiirine ve halk anlatılarına duyarlıdır. Şairin Anadolu’yu ya da Anadolu’ya ait bir kişiyi telaffuz ettiği şiirlerinde kırmızı rengin yerine onun eşanlamlısı ve Anadolu’daki karşılığı olan “al” kelimesinin kullanması sözcük seçimindeki titizliği ve işçiliği göstermesi açısından dikkat çekicidir. Şair, ‘Karacaoğlan’ ‘Çeşme’, ‘Küçük Kız’ ve

'Tercan' şiirlerinde de aynı tavrı göstermektedir.

Bir at kişner sümbüli
Kamyonları ala boyar

(Süreya, 2015: 203)

Bu şiirde al yani kırmızı renk, at kelimesi ile birlikte kullanılır. Ancak bu kez kırmızı olan at değildir. Kırmızı olan kamyondur. Ona bu rengi verense bir at kişnemesidir. Şair, bu bölgeden geçen yük aracı kamyon ile bölgede bulunan bir başka ulaşım aracı olan atı aynı yerde kullanır. Bu birlikte kullanış geçmişle günümüz arasında köprü kurmak içindir. Yine al yani kırmızı, bölgedeki hareketliliği ifade etmesi bakımından önemlidir. Yukarıdaki dize, şairin çocukluğundan kalma bir intiba olması ve kamyonun şaire sürgünü hatırlatması nedeniyle de bilinçaltından izler taşır. Şairin hafızasında iz bırakan kamyon, kırmızıdır.

Bugün hava güzel dedi çocuk
Ablası hemen onayladı onu

Kırmızı

(Süreya, 2015: 323)

Bu şiir şairin yarım kalmış şiirlerindendir. Şiirde şairin kendine göre oluşturduğu bir simetri hâkim ve bu kez kırmızı tek başına kullanılmakta. Şair kırmızıyı o kadar sever ve benimser ki bir dizede sadece kırmızı diyebilir. Sadece kırmızı demesi bile dizeyi dikkat çekici hale getirir. Şair bu dizeyle kırmızının getirdiği duygudan, heyecandan ve hareketten faydalanır. Şairin güzellik algısını kırmızı renkle birleştirmesi de önemlidir. Bu algı onun kırmızı renge bakışını gösterir.

Şair, doğrudan kırmızıyı kullandığı bu dizeler haricinde ayrıca kırmızıyı çağrıştıran sözcüklerin kullanımını da ön plâna çıkarır.

b. Cemal Süreya şiirinde kırmızı rengi çağrıştıran dizeler

1. Kan

Şairin kırmızıyı çağrıştıran kelimelerden en çok kullandığı "kan" kelimesidir. Şiirlerinde yirmi yedi yerde kan, kırmızıyı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Kan, şairin şiirlerinde olumlu ve olumsuz her iki anlamıyla da yer almaktadır. "Olumsuz anlamları ile kırmızı; kanın, savaşın, saldırganlığın ateşin ve şiddetin rengidir." (Türkoğlu, 2015: 48) Kanın kırmızıyı çağrıştırması sebebiyle kırmızının olumsuz anlamını kan kelimesinin kullanıldığı dizelerde de görüyoruz. Şiirlerde olumlu anlamda kan, insan sıcaklığı, yaşam belirtisi anlamlarıyla da kullanılmıştır.

Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı
Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene

(Süreya, 2015: 12)

Şair bu şiirin üçüncü bölümüne “Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum” diye başlıyor. Bu dizede “kan” kelimesi ile gülün rengine atıfta bulunan şair, aynı zamanda kanın insan üzerinde bıraktığı intibadan da faydalanarak dizeye dikkat çekmeyi başarır. Dizede kan ve kıyametin birlikte kullanılması, içinde bulunulan durumun hararetini ve telaşını anlatması bakımından önemlidir.

Kan kadını rüzgardı atların

Hep andım ne yaşanır olduğunu

(Süreya, 2015: 43)

Kanın damarlardaki hayat olduğunu vurgulayan şair, kadını “kan kadını” olarak nitelendirerek onun hayat dolu, enerjik, canlı vasfını öne çıkarır. Kan, kırmızı renginden dolayı enerji, aşk tutku ve heyecan gibi anlamlara gelecek şekilde de kullanılır. Ayrıca kan ve yaşamak kelimelerinin birlikte kullanılması şiirdeki yaşam ve canlılık anlamını güçlendirir.

Sokaklarda kadınsı bir seccade gibi akıyor iklim

Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden

(Süreya, 2015: 75)

Cemal Süreya'nın şiirinde; “Şehir kargaşası, adaletsizliği olsa bile canlı, renkli bir toplumsal yaşayışı barındırır. Bu yüzden dış dünya renklerle karşımıza çıkar” (Orhanoğlu, 2010: 1725) Bu şiirde kent tasvir edilirken renklerin gücünden de faydalanılır. ‘Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden’ ifadesi şehrin gürültüsünü ve yoğunluğunu anlatmak için kullanılmaktadır. Kan, hareketi, yoğunluğu pekiştirmek için kullanılır.

Birdenbire doruklarda dev bir atın nal izleri

Birdenbire tırkazından kurtulmuş kan sıcaklığı

(Süreya, 2015: 93)

Şair bu kez “kan sıcaklığı” tabirini kullanmıştır. Şiir, şairin annesi Gülbeyaz'ın Süreya'ya zorla süt içirmeye çalışması anısıyla, annesinin ölümünden sonraki trajik durumunu ortaya koymaya çalışır. Şair, annesinin süt içirmeye çalışırken Kerem ile Aslı hikayesini anlatması hayatını sarsan en önemli olaydan biri olarak hatırlar (F. Perinçek, N. Duruel, 1995: 15). “Tırkaz”, kapı sürgüsü manasına gelen bir kelimedir. Şair kanın bu engelden kurtularak akması ile şairliğini fitilleyen ateşi ifade eder. Kanın tırkazından kurtulan sıcaklığı, onun şairliğini tasvir şeklidir. Bilinç altında kalan bu anı ve izler, engelden kurtulmuş ve gün yüzüne çıkmıştır. Bu dizelerde kan; uyanış, canlanış, hareketleniş sembolüdür.

Alnında göğsünde parmak uçlarında

Kan pıhtısının ısrarlı bakışı

(Süreya, 2015: 96)

Dizede kan pıhtısının kişileştirilmesi, aynı zamanda kan pıhtısının insan yerine kullanılan bir kelime olduğunu düşündürüyor. Yine bu bakış açısı bize “Alâk” suresinin ilk ayetini hatırlatıyor. “Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir kan pıhtısından yarattı” (Alâk, 1/2) Bir kan pıhtısından meydana gelen insan, şiirde direk kan pıhtısı şeklinde ifade edilmiştir. Bu dize şairin çok yönlü, entelektüel bir kişiliğe sahip olduğunu göstermesi bakımından da önem arz eder. Şair, dine ait unsurlara da kayıtsız kalmamıştır. Özellikle Hz. Ali'nin Cenklerine ilgi duymuş ve tekrar yayınlamak için uğraşmıştır. Kan pıhtısı bu dizelerde insan anlamında kullanılmıştır.

Taştan ağzıyla öpmüştüm seni

Kan revan içinde alnaçlar

(Süreya, 2015: 118)

Cemal Süreya'nın birçok şiirinde memuriyeti sırasında gezdiği Anadolu'dan izler vardır. “Mardin” şiiri de onlardan biridir. Taştan ağzıyla derken Mardin'in taştan yapılarına dikkat çeken şair, alnaçların yani, bina cephelerinin kan revan içinde olmasıyla, biraz da yapıların tarihi olmasına, çok savaş görmüş olmasına işaret eder. “Kan revan içinde olmak” deyimini dizesinin söyleyişine güç katmıştır. Kan revan içinde kaldım deyimini, her tarafı kan içinde kalmak manasına gelir. Kan kelimesinin içerisinde kullanıldığı bu deyim şehrin stratejik ve tarihsel önemine de katkıda bulunmuştur.

(Alalım n'olur, bir bebek

gözlerinde bizim bakışımız olsun)

Kan-revan sevişelim

(Süreya, 2015: 312)

Şair kan-revan sevişelim derken sevişmenin hararetini yine kan içinde kalmak anlamındaki deyim ile anlatmış ve böylece anlatımı kuvvetlendirmiştir. “555 K”, “Ölmüştük”, “Korkarak Vinç”, “Mezartaşı Çiçekleri” şiirlerinde kan kelimesinin deyim içerisinde kullanılmış hali bulunmaktadır. Şair, kan kelimesi ile ilgili deyimler kullanarak hem söyleyişi güçlendirir hem de anlam açısından şiire katkıda bulunur.

Kırmızıyı çağrıştıran “kan” sözcüğünün daha çok bireysel acı ve toplumsal problemlerin ifade edilmesi için kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kırmızının erotizm ve şehveti çağrıştıran anlamına, “kan” sözcüğü ile ferdi ve toplumsal acılar da eklenmiştir. Kan, savaşı ve acıyı ifade eden anlamının yanında canlılık, hayat, hareketlilik anlamına gelecek şekilde de kullanılmıştır. Ayrıca kan kelimesinin deyim içindeki hallerinin kullanılması Cemal Süreya'nın dilin tüm olanaklarından faydalandığını da gösterir.

2. Gül

Gül deyince akla ilk olarak kırmızı gül gelmektedir. Kırmızı gül aşkı, heyecanı, sevgiyi ifade eder. Seven sevdiğine ilan-ı aşk etmek istediğinde kırmızı gül götürür. Kırmızı rengin ifade ettiği anlamla, çiçek olarak gülün ifade ettiği anlam aynıdır. “Kırmızı rengin genel özelliklerine ve algılanışına baktığımızda koku olarak gülün temsil edildiğini görürüz” (Tappe, 2014: 44). Kırmızının kokusunun gül olması bu rengi daha da özel kılmıştır. Bu nedenle gül

çiçeği denilince akla ilk olarak kırmızı gelir.

Gül, Farsça'da çiçek anlamına gelse de bizde gül çiçeğidir. Aşk anlamı olan gül, Cemal Süreya'nın imgeleştirerek en çok kullandığı çiçeklerdendir. Şair, şiirlerinde gül çiçeğinin rengini, kokusunu, şeklini bilinçli bir tercihle kullanmıştır.

Gülün tam ortasında ağlıyorum

...

Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum

(Süreya, 2015: 12)

Özgür Özmeral "Cemal Süreya şiirinde Kadın ve Erotizm" (İstanbul, 2007) isimli çalışmasında "Gül şiirinde kadın ile gül arasında kurulan münasebet, daha kesif ve şiire hâkim bir sembol halindedir" der ve devamında "Gül simgesi erotik olanı gösterir..." Önemli olan unsur, şairin geometrisini yazınsal şekle dönüştürme isteğidir. Bunu yaparken de "Humor²"u "hiciv³"den ayırarak şiirine yedirir." (Özmeral, 2007: 149) diye cümlesini tamamlar. Humor ve hiciv şairin şiirinin önemli unsurlarındandır. Gül çiçeği ile bu unsurları yan yana kullanması alay ettiği unsurlardan birinin de kadının cinsiyet organı olabileceğini akla getirir.

Şair, gül sembolü ile sadece romantizmi ifade etmez, gül çiçeğini erotizm simgesi olarak da kullanır. Cemal Süreya, erotizm hakkındaki görüşlerini şöyle özetler: "Erotizm, soylu anlamıyla dünyayı değiştirme çabasıdır. İsteğin güçlerini temel durumlarından adamakıllı saptırılmış bir toplum içinde yaşıyoruz. Bu utanç cinselliği her şeye hâkim ve utanç cinselliğinin adı iffet (Süreya, 1997: 96). Şair iffet olgusuna utanç cinselliği olarak bakmaktadır. Bu tutumunda toplumsal mefhumlara bir karşı duruş söz konusudur. Şair geleneksel ahlak anlayışını yadığarmakta ve eleştirmektedir.

Yanaklarında çıban izi taşıyan kadınlar

Gül Kuruğu

(Süreya, 2015: 33)

Dizelerinde gül kuruğu hem renk olarak yer almakta hem de kurumuş gül manasına gelmektedir. Anadolu kadını "kurumuş gül" olarak nitelendiren şair, kadının kıymetinin bilinmemesine dikkat çeker. Ezilen Anadolu kadını için "gül kuruğu" benzetmesi hak ettiği değeri bulamayan kadınlar için bilinçli bir tercihle kullanılmaktadır. Hak ettiği değeri hiçbir zaman göremeyen Anadolu kadını tıpkı bir gül gibi kurumuştur. Şair kadının güzelliğini anlatan şiirlere kadının ezilmişliğini ve hayat mücadelesini anlatan şiirler eklemiştir.

Esmerdir

Kuşluk vaktini bir sancı gibi sokar göğsüne

Ağzının şafağında volkan gülleri

İstesem Arap diyebilirim

²Humor: Fr. Humeur 1.Gülmece 2. Alay, dalga geçiş, hafife alma, boş verme. (Türkçe sözlük TDK Ank. 2005-s. 904)

³ Hiciv: Yergi (Türkçe sözlük, TDK, Ank. 2005-s. 888)

(Süreya, 2015: 86)

Dizesinde şair sevgilinin ağzını, şafağın kızılığına ve volkan güllerine benzetir. Sevgilinin dudağının hem kırmızı hem de çekici olduğunu vurgular. Volkan, patlamaya hazır bir ateştir ve aynı zamanda sıcaktır. Gül kırmızıdır bu nedenle çekicidir, cezbeder. Volkan gülleri ateşi, şevkli, istekli dudakları ifade eder. Sevgilinin istek ve cazibesi bu tamlama ile ifade edilmiştir. Ağız – şafak – volkan- gül kelimelerinin hepsi kırmızı rengi çağrıştırır ve şiire tutku katar. Kırmızının heyecan ve adrenalin veren özelliği bu dört kelime de yer almış ve akıcı bir dize ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte cinsel olarak arzulanan çekici bir kadın anlatılmıştır.

Dönülmez dizelerin içinde

Onunkiler gül açılır

(Süreya, 2015: 209)

Turgut Uyar'ın şiirini özel bulan Süreya, dönülmez dizeler derken unutulmaz şiirlerden bahseder. Daha önce Süreya'nın gülü, çiçeklerin en özeli kabul ettiği ifade edilmişti, onun dizelerinin gül açması da şairin şiirlerinin güzel ve özel olmasına atıftır.

Üç Anayasa

Ortasında büyüdüğün

Biri akasya

Biri gül

Biri zakkum

(Süreya, 2015: 220)

Şair, 1923 anayasasını akasya olarak nitelendiriyor. Akasya çiçeği baharın müjdecisidir ve sabahın ilk ışıklarıyla açar. 1923 anayasası yeni dönem ve Cumhuriyetin ayak sesleridir bu nedenle de akasyaya benzetilmiştir. İkinci anayasa 1960 anayasasıdır ki Türkiye tarihinin en özgürlükçü anayasasıdır. Şair bu nedenle bu anayasayı çiçeklerin en özeli ve manidarı olan güle benzetmiştir. 1982 anayasasını ise zakkuma benzetmiştir. Zakkum, eylül ayında açan, zehirli bir bitkidir. Kuran-ı Kerim'de İsrâ 17/60, Saffat 37/62-67, Duhan 44/43-46, Vâkıa 56/51-55 surelerinde bu bitkinin cehennem yiyeceği olduğundan bahseder. Bu nedenle bir darbe anayasası olan 82 anayasası, içeriğinden ve baskıcı zihniyetinden ötürü zakkum çiçeğine benzetilmiştir.

Düşünebilir misiniz gülün tersini

Hele bir çocuk yüzünün tersini

(Süreya, 2015: 263)

Bu şiirde gül bir çiçek olması itibariyle yer alır. Aynı zamanda bir kadını da imgeler. Kadının gül çiçeği bağdaştırılması sanatımızda ve geleneğimizde var olan bir durumdur. “Üzerine gül koklamak” deyiimi halk arasında bir kadının üstüne başka bir kadın sevmek anlamına gelen bir deyimdir. Şiirlerinde gül ve kadını bağdaştıran şair, ikisinin de özel olduğunu düşünür ve kadını özel olmasının yanında güzel olması itibariyle de güle benzetir.

Bir gül al eline söz gelimi

Kan var bütün kelimelerin altında
Beş dakika tut bir aynanın önünde
Sonra kes o aynadan bir tutam
Beyaz bir tülbent içinde
Koy iç cebine
Bütün bir ömür kokar o ayna

(Süreya, 2015: 99)

Bu şiirde gül, bu kez kokusuyla var olur. Gülün gitmeyen kokusundan, güzel kokusundan bahsedilir. Aynaya tutulan gül bile, aynaya kokusunu verir ve o ayna bütün bir ömür kokar. Aynı zamanda kadının kokusudur aynaya sinen.

Gül çiçeğinin Türk Edebiyatı geleneğinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Şair gelenekten gelme bu alışkanlığı devam ettirmiş, gül çiçeğine ayrı bir önem vermiştir. Şair şiirlerinde gül ve kadın arasında münasebet kurmuş, gülü cinsel manada imge olarak kullanmıştır. Gelenekteki gül imgesinden en önemli farkı gülü erotik manada kullanmasıdır. Gül çiçeği, Türk Edebiyatı geleneğinde nazikliği ile güzelliği ile rengi ile kokusuyla yer alırken, Cemal Süreya şiirinde şekli ile de değerlendirerek sözcüğün kullanım alanına farklı açılımlar kazandırmaktadır.

3. Gelincik

Şairin kırmızıyı andıran bir başka tabiri gelincik çiçeğidir. Gelincik çiçeğinin genel rengi koyu kırmızıdır. Sarı ve turuncu rengi ile tanınır. Gelincik ismini de Türk gelinliklerinin kırmızı renginden almıştır.

Gurbet yavrum garba düşmektir gurbet
Çiçeklerden gelincik içinde Bünyamin sevgisi

(Süreya, 2015: 136)

Şiirde gelincik bir tarla çiçeği olması itibariyle yer almıştır. Gurbeti gelincik çiçeğine benzetmiştir. Süreya'ya göre gurbet batıdır. Çünkü o doğuludur. Gurbet, bir dağ, bir tarla çiçeği olan gelinciktir. Gelincik kırmızı, kırılgan, yabanıl bir çiçektir. Gurbet şaire Anadolu'da görmeye alıştığımız bu çiçeği anımsatır. Çiçek Anadolu iklimine uygundur. Anadolu'nun en çok sevdiği renk olan kırmızıdır.

4. Lâl

Lâl, koyu kırmızı rengine, bazen mor rengine çalan değerli bir taştır. Cemal Süreya şiirinde daha çok rengiyle var olmuştur. Şair "Lavanta" başlıklı şiirinde;

En derin çizgiler, güzelim
En tatlı anlardan kalma...
Değme acı baş edemez

Hazların lâl oyuklarıyla

(Süreya, 2015: 206)

Lâl kırmızı rengi ile öne çıkan bir taştır. Burada haz kelimesiyle birlikte kullanılması dikkat çekicidir. Kırmızı rengi çağrıştıran bu unsurla birlikte haz kelimesinin kullanılması aşkın cinsel yönünü çağrıştırır. Şair her fırsatta bu duyguya atıfta bulunmaktadır. Şair “Utangaçlık ...Evet özel hayatımda var. Kimi çevrelerde utangacım, kimi çevrelerde cüretkâr bile sayılırım. İşte şiirim, benim cüretkâr tarafım” (Süreya, 1997: 84) der. Süreya, şiirlerini bu söylediklerini tasdik eder biçimde kurgulamıştır. Şair, şiirlerinin birçoğunda, özellikle erotik anlamda cesurdur. Dizelerde lâl'in değerli bir taş olması ve haz kelimesi ile birlikte kullanılması, bu duygunun değerli ve özel olduğu anlamını da verir.

Sonuç

Renkler hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır bu nedenle şiir sanatının da önemli öğelerinden olmuştur. Şairler şiirlerini yazarken renklerin tasvir gücünden faydalanmışlardır. Çünkü bir varlık veya nesne ile pek bir şey anlatılamazken, bir renkle birçok şey anlatılabilir. Renk sembolik anlamları olan bir kavramdır. Bu sembolik anlam şiirlerin tasvir gücünü artırmasının yanı sıra şiirin derin anlamlar kazanmasına vesile olur.

Türk Edebiyatı'nın ve II. Yeni Hareketi'nin önemli ismi olan Cemal Süreya, renklerin tasvir gücünden ve özellikle sembolik anlamından çokça faydalanmıştır. Şairin şiirlerini incelediğimizde mavi, beyaz, kırmızı, siyah, yeşil, sarı, turuncu, mor, eflatun, gri, kahverengi, pembe renklerini kullandığını görüyoruz. Ancak bu renklerin içinde Cemal Süreya'nın şiirini en iyi yansıtan renk, kırmızıdır. Kırmızı, Cemal Süreya'nın şiirinde erotizmin başat öğesi olarak kullanılmıştır ve sembolik olarak aşk, sevgi, cinsellik, hareketlilik gibi anlamlara gelir. Şair bu rengin daha çok cinsellik ve erotizm anlamını kullanmıştır. Kırmızı renk, içinde bulunduğu dizeye tutku ve heyecan anlamı katmasının yanında, dizeyi dikkat çekici halede getirmiştir.

Süreya kırmızıyı, sosyal temalı şiirlerinde de kullanır. Kırmızı bu şiirlerde daha çok savaşı ve kaos ortamını anlatmak için kullanılmıştır. Bunun dışında şiirlerde bu renk mutluluğu, heyecanı, yiğitliği, kalabalığı, asil olanı anlatmak için de yer almıştır.

Cemal Süreya şiirlerinde gül, kan, lâl, gelincik kelimelerini kırmızı rengi çağrıştıracak biçimde kullanmıştır. Gül, özel bir çiçek, kadın, kadının cinsel kimliği olarak karşımıza çıkar. Bu kelime bazen de şairin bir başkasını iğnelemek ya da bir durumla alay etmek için kullandığı bir sözcük olmuştur. Aynı zamanda gül, sevgi sözcüğüdür. Kan kelimesi ise daha çok savaşı ve kaosu anlatmak için, bazen tek başına, bazen kırmızı renk ile birlikte kullanılmıştır. Kan şiirlerde canlılığı ve hayatı ifade etmek için yer alır. Lâl, rengi itibarıyla, gelincik de yeri itibarıyla şiirlerde kendini göstermiştir.

Cemal Süreya şiirlerinde kırmızı renk sıfat ve isim olarak kullanılır. Şiirlerde toplam on yedi kez kırmızı, üç kez al, iki kez kızıl kelimesi zikredilmiştir. Cemal Süreya'yı anlamak ve onun şiirlerini doğru tahlil edebilmek için renklere ve özellikle kırmızı renge olan yaklaşımını bilmek gerekliliği okuyucu ve araştırmacılar için adeta bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

- Bigalı, Şeref, (1999) Resim Sanatı, (1.Baskı), TİB Kültür Yay. Ankara
- Güler, Ahmet Faruk (2004) Cemal Süreya'nın Şiirlerinin Tematik ve Yapı Bakımından İncelenmesi, Fırat Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- _____, Ahmet Faruk (2008) "Cemal Süreya'nın 'Az Yaşadıksa da' Şiirinin İmaj Dünyası Bakımından İncelenmesi", Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, 2008/1 Ankara (Bahar), s.110-114
- Hüküm, Muhammed (2017), "Cemal Süreya'nın Şiirinde İroni", Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 42, Ankara, s. 77-107.
- Karaca, Alâattin, (2005) İkinci Yeni Politikası, Hece Yay. İstanbul
- Martel, Chislaine D., (2000) Ben Enerjiyim, Çev. Arzu Ünal, Arion Yay. İstanbul
- Orhanoglu, Hayrettin (2010) 1950 Sonrası Türk Şiirinde Tabiat ve Dünya Algıları, Turkish Studies, C. 5/3, s.1712-1753.
- Özcan, Tarık, Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya'nın Şiir Dünyasına Uygulanması, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.B. S1, 2003, s.115-136.
- Özmeral Özgür, (2007) Cemal Süreya Şiirinde Kadın ve Erotizm, Ozan Yay., İstanbul
- Perincek F., Duruel N. (1995) Cemal Süreya "Şairin Hayatı, Şiire Dahil" Kaynak Yay. İstanbul
- Sözen, Mustafa, (2003), Sinemada Renk- Sembolik Anlamlar, Detay Yay. Ankara
- Süreya, Cemal (2015), Sevda Sözleri, YKY, İstanbul
- Süreya, Cemal (1997), GüvercinCurnatası, Haz. Nursel Duruel, YKY., İstanbul
- Süreya, Cemal (2016), On Üç Günün Mektupları, YKY, İstanbul
- Şahinler, Necmettin, (2010), Siyâh ve Yeşil, İnsan Yay. İstanbul
- Tappe, Nancy Ann. (2014), Ruhsal Rengimiz ve Hayatınızın Anlamı, Kuraldışı Yay., İstanbul
- Türkoğlu, Sadık, (2015) Şiir Dilinde Renk Anlatımları, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Türkçe Sözlük, (2005) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara s.888 ve s.904